

AJER
AKADEMIC JOURNAL OF
EDUCATIONAL RESEARCH

ISSUE 4

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

April 2025

WWW.AJERUZ.COM

International Scientific Journal
AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
April 2025

Tashkent 2025

**MAKTAB O'QUVCHILARIDA HUQUQIY ONG VA HUQUQIY
MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI**

Ravshonov Mirjalol Ixtiyor o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi 4 – bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'quvchilarda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni shakllantirish jarayonining metodik asoslari, samarali pedagogik yondashuvlar, zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish yo'llari ilmiy jihatdan yoritilgan.

Kalit so'zlar: huquqiy ong, huquqiy madaniyat, metodika, ta'lim, tarbiya, fuqarolik pozitsiyasi, huquqiy bilimlar.

Аннотация: В статье научно освещены методические основы процесса формирования правосознания и правовой культуры обучающихся в учреждениях общего среднего образования, эффективные педагогические подходы, пути использования современных образовательных технологий.

Ключевые слова: правосознание, правовая культура, методика, образование, воспитание, гражданская позиция, правовые знания.

Abstract: This article scientifically covers the methodological foundations of the process of forming legal awareness and legal culture in students in general secondary educational institutions, effective pedagogical approaches, and ways to use modern educational technologies.

Keywords: legal awareness, legal culture, methodology, education, upbringing, civic position, legal knowledge.

Bugungi globallashuv davrida fuqarolarning huquqiy bilim darajasi va huquqiy ongining yuksakligi mamlakat taraqqiyotining muhim mezonlaridan biridir. Ayniqsa, yosh avlod vakillarida huquqiy madaniyatni shakllantirish – ularni qonunlarga hurmat bilan qaraydigan, o'z huquq va majburiyatlarini biladigan, ijtimoiy faol fuqarolar qilib voyaga yetkazishning muhim omilidir [1]. Shu sababli maktab ta'limida huquqiy tarbiyani samarali tashkil etish, buning uchun metodik asoslarni to'g'ri belgilash bugungi kun talabiga aylandi. Jamiyat taraqqiyotining muhim sharti bu fuqarolarning huquqiy ong va huquqiy madaniyat darajasidir. Ayniqsa, yosh avlodni huquqiy bilimlar bilan qurollantirish va ularda huquqiy mas'uliyatni shakllantirish demokratik jamiyat qurishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada o'quvchilarda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni shakllantirish metodikasiga ilmiy yondashuvlar tahlil qilinadi.

Huquqiy ong va madaniyat tushunchasi

Huquqiy ong — bu shaxsning huquqiy bilimga ega bo‘lishi, huquqiy qadriyatlarni anglab yetishi va ularga amal qilishga ichki ehtiyoj sezishi bilan bog‘liq bo‘lgan ong shaklidir. Huquqiy madaniyat esa — huquqiy ongdan tashqari, shaxsning ijtimoiy-huquqiy munosabatlardagi xulq-atvori, huquqni hurmat qilishi, qonunga itoat etishi kabi amaliy faoliyatlar majmuidir.

O‘quvchilarda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni shakllantirishning asosiy maqsadi – ularning qonunlarni anglash, huquqlarini bilish va majburiyatlarini tushunish qobiliyatini rivojlantirishdir. Ushbu jarayon bolalarni yoshligidan qonuniylik va odillik tamoyillariga rioya qilishga o‘rgatadi. Huquqiy madaniyatni shakllantirish yosh avlodning ijtimoiy hayotga moslashuvini ta‘minlash, huquqbuzarliklarning oldini olish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish uchun muhimdir [2]. Tadqiqotlarga ko‘ra (Kazimirchuk V. P., 1987), o‘quvchilarning huquqiy bilimsizligi ularning kelajakda ijtimoiy faolligini pasaytirishi va qonunbuzarlik xavfini oshirishi mumkin. Shu sababli, boshlang‘ich ta‘limdan boshlab huquqiy ta‘lim berish muhim ahamiyat kasb etadi.

Huquqiy ongni shakllantirishda o‘qituvchining o‘rni.

Pedagog o‘quvchilarning huquqiy ongini shakllantirishda quyidagi yo‘nalishlarda faoliyat olib borishi kerak: - Huquqiy bilimlarni berish: Dars jarayonlarida, sinfdan tashqari ishlarda O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, “Bola huquqlari to‘g‘risida”gi qonun va boshqa huquqiy hujjatlar mazmunini tushuntirish [3].- Interfaol metodlardan foydalanish: Rolli o‘yinlar, debatlar, muhokamalar orqali o‘quvchilarni huquqiy masalalarda mustaqil fikr yuritishga o‘rgatish. - Hayotiy misollar asosida o‘rgatish: Mahalliy voqealar, OAVda yoritilgan holatlar orqali huquqiy ongni real hayotga bog‘lash.

Darslarda ochiq darslar tashkil qilish ham samarali hisoblanadi. Quyida ko‘rishimiz mumkin:

“Huquqiy savodxonlik kuni” ochiq darsi.

Dars mavzusi: “Huquq va burch — har bir fuqaroning hayotidagi asos”.

Maqsad:

- O‘quvchilarda huquqiy bilimlarni kengaytirish;
- Huquq va burch tushunchalarini mustahkamlash;
- Huquqqa hurmat, adolat va qonuniylik tamoyillarini tarbiyalash.

Asosiy tushunchalar: konstitutsiya, bola huquqlari, fuqarolik burchi, qonunga itoat

Darsda qo‘llaniladigan metodlar:

1. Savol-javob (brainstorming usuli)

Savollar:

Huquq nima?

Burch nima?

Siz qaysi huquqlarga egasiz?

Qonunlarni bilish nima uchun kerak?

> Usul: O'quvchilardan qisqa va tez javoblar olish, keyin izoh berish.

2. Rol o'yinlari (dramatizatsiya)

Topshiriq:

O'quvchilar kichik sahna ko'rinishlari tayyorlaydi. Masalan:

Bir guruh "Sud jarayoni"ni ko'rsatadi.

Bir guruh "Maktabda huquqiy nizolarni hal qilish" sahnasini ko'rsatadi.

> Ma'no: Huquqiy muammolarni hal qilishda qanday yo'llar mavjudligini amalda ko'rsatish.

3. Debat (bahs-munozara)

Mavzu: "Barcha fuqarolar qonun oldida tengmi?"

Tayyorlov:

2 ta guruh tuziladi: "Ha" va "Yo'q" tomonlar. Har ikki guruh dalillar tayyorlaydi va fikrlarini himoya qiladi.

> Ma'no: Tanqidiy fikrlash va huquqiy dalil keltirish ko'nikmasini rivojlantirish.

4. "Qonunlarni top" o'yini (interfaol o'yin)

Vazifa: O'quvchilarga turli huquqiy holatlar taqdim etiladi (masalan, maktabda tartib buzish, jamoat joyida odobsizlik). Ular qaysi qonun yoki qoidaga to'g'ri kelishini topib aytadilar.

> Misol:

Holat: "Maktab hududida o'zaro janjal."

O'quvchilar: "Maktab ichki tartib qoidalariga zid harakat."

5. "Mening huquqlarim" devor gazetasi (ijodiy ish)

O'quvchilar plakatlar tayyorlashadi.

Plakatda har bir bola o'z huquqlarini (o'qish, dam olish, so'z erkinligi va h.k.) yozadi va rasm chizadi.

> Ma'no: Huquqiy savodxonlikni tasviriy ifodalash orqali mustahkamlash.

Qo'shimcha materiallar:

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining bolalar uchun soddalashtirilgan matni

"Bola huquqlari to'g'risida"gi Konvensiyadan parchalar

Huquqiy hikoyalar va masallar.

Wordwall.net dasturida yaratilgan o'yinlar.

Yakuniy qism:

O'quvchilarga "Bugun nimalarni o'rgandik?" degan savol bilan yakuniy muhokama qilish. Bunda wordwall.net saytida yaratilgan o'yin orqali o'quvchilar bilimi

baholanadi. O'quvchilar QR havola orqali mavzuga oid atamalar va ma'nosini to'ldirishadi:

Faol qatnashgan o'quvchilarga kichik sovg'a va diplomlar topshirish mumkin (ramziy tarzda). Bu esa ularda ko'proq bilim olishga bo'lgan intilishni rag'batlantiradi.

Huquqiy madaniyatni shakllantirish metodikasi.

Huquqiy madaniyatni shakllantirish uzluksiz jarayondir. Unda quyidagi metodik yondashuvlar muhim o'rin tutadi:

- Tarixiy va adabiy manbalarni jalb etish: Adabiyot darslarida asarlar qahramonlarining huquqiy xatti-harakatlarini tahlil qilish. Huquqiy savodxonlikni oshirish bo'yicha darsdan tashqari faoliyat.

a) huquqiy mavzularda insho va maqolalar yozish – o'quvchilarning huquqiy bilimlarini mustahkamlashga xizmat qiladi;

b) huquqiy olimpiadalar va viktorinalar – bilimlarni tekshirish va rag'batlantirish vositasi sifatida ishlatiladi;

c) huquqiy mavzuda teatrlashtirilgan chiqishlar – o'quvchilarning huquqiy muammolarni tushunishini oshirishga yordam beradi.

- Ota-onalar bilan hamkorlik: Huquqiy madaniyatni oilaviy muhitda ham mustahkamlash.

1) Ota-onalar uchun huquqiy seminar va maslahatlar – farzandlarining huquqiy tarbiyasiga e'tibor qaratishlari uchun tashkil qilinadi;

2) Mahalla va huquqni muhofaza qilish organlari bilan uchrashuvlar – huquqbuzarliklarning oldini olish va o'quvchilarning huquqiy savodxonligini oshirishga xizmat qiladi.

- Huquqshunoslar bilan uchrashuvlar: Mutaxassislar bilan suhbatlar, seminarlar tashkil etish orqali o'quvchilarning bilimlarini chuqurlashtirish. Interfaol metodlar orqali huquqiy ta'lim berish.

A. Munozaralar va bahs-munozaralar – o'quvchilarni muayyan huquqiy masalalar bo'yicha fikrlashga undaydi;

B. Vaziyatli topshiriqlar – real hayotga asoslangan huquqiy muammolar yechimini topish o‘quvchilarning fikrlash qobiliyatini oshiradi;

C. Rolli o‘yinlari – sud jarayonlari, huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatini o‘z ichiga olgan sahnalashtirilgan o‘yinlar orqali o‘quvchilar real huquqiy muhitni tushunib yetadilar [4].

Amaliy tajriba va natijalar. Ko‘pgina maktablarda “Huquqiy haftalik”, “Huquqiy savodxonlik kuni” kabi tadbirlar o‘tkazilib, o‘quvchilarda huquqiy ong va madaniyatning shakllanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Bu kabi amaliy ishlar samaradorligini oshirish uchun ularni tizimli reja asosida olib borish zarur [5].

Huquqiy ong va madaniyatni shakllantirish maktab davridan boshlanishi zarur. Bu jarayonda pedagoglarning bilimdonligi, yondashuvlarining zamonaviyligi, ota-onalar bilan hamkorligi va metodik ta’minotning kuchli bo‘lishi muhimdir. Shu asosda shakllangan huquqiy ongli shaxs kelajakda adolatli jamiyat qurilishining faol ishtirokchisiga aylanadi. O‘quvchilarda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni shakllantirish – jamiyat barqarorligini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon huquqiy ta’limni interfaol metodlar, texnologiyalar va ijtimoiy hamkorlik orqali yo‘lga qo‘yish orqali amalga oshiriladi. Pedagoglar, ota-onalar va jamiyatning birgalikdagi harakatlari natijasida huquqiy ongli va madaniyatli yoshlarni tarbiyalash mumkin. Shu boisdan, huquqiy ta’limni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida yo‘lga qo‘yish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I. A. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Mirziyoev Sh. M. “Yangi O‘zbekiston – inson qadri ulug‘langan jamiyat”. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
3. Qodirov A. va boshqalar. “Huquqiy tarbiya asoslari”. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019.
4. Nazarov N. “Maktabda huquqiy madaniyatni shakllantirish metodikasi”. – Pedagogika jurnali, 2021, №2.
5. Xudoyberdiyev A. “Huquqiy ong va madaniyat: metodik yondashuvlar”. – Ilm Sarchashmalari, 2020, №3.

AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
3-son

Nashr qilingan sana: 29.03.2025.
Shrift: "Times New Roman".

“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172